

SLOVENSKÁ REPUBLIKA

NÁLEZ

Ústavného súdu Slovenskej republiky

V mene Slovenskej republiky

PL. ÚS 17/02-23

Ústavný súd Slovenskej republiky na neverejnom zasadnutí 26. júna 2003 v pléne zloženom z predsedu pléna Eduarda Báránya a zo sudcov Jána Auxta, Juraja Babjaka, Ľubomíra Dobríka, Ľudmily Gajdošíkovej, Juraja Horvátha, Jána Klučku, Jána Lubyho, Lajosa Mészárosa, Štefana Ogurčáka a Daniela Švábyho, o návrhu skupiny 31 poslancov Národnej rady Slovenskej republiky zastúpenej advokátom JUDr. E. V., B., na začatie konania o súlade čl. I bodu 10 (§ 175j) zákona č. 242/2001 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 100/1988 Zb. o sociálnom zabezpečení v znení neskorších predpisov s čl. 1 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky, za účasti Národnej rady Slovenskej republiky takto

r o z h o d o l :

Návrhu skupiny 31 poslancov Národnej rady Slovenskej republiky na vyslovenie nesúlady čl. I bodu 10 (§ 175j) zákona č. 242/2001 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 100/1988 Z. z. o sociálnom zabezpečení v znení neskorších predpisov s čl. 1 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky **n e v y h o v u j e .**

O d ô v o d n e n i e :

I.

Ústavnému súdu Slovenskej republiky (ďalej len „ústavný súd“) bol 25. mája 2002 doručený návrh skupiny 31 poslancov Národnej rady Slovenskej republiky (ďalej len „navrhovatelia“), zastúpenej advokátom JUDr. E. V., B., na začatie konania podľa čl. 125 písm. a) Ústavy Slovenskej republiky (ďalej len „ústava“), a to § 175j zákona č. 242/2001 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 100/1988 Zb. o sociálnom zabezpečení v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon č. 242/2001 Z. z.“) s čl. 1 ods. 1 ústavy.

Navrhovatelia od ústavného súdu požadujú prijať takýto nález:

„Ustanovenie § 175j zákona č. 242/2001 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 100/1988 Zb. o sociálnom zabezpečení v znení neskorších predpisov nie je v súlade s čl. 1 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky.“

Navrhovatelia svoj návrh odôvodnili takto:

„1. Ako je všeobecne známe, obsahom prechodných ustanovení všeobecne záväzných právnych predpisov je intertemporalita. Ich význam spočíva v tom, že novo, na prechodný čas a v záujme riešenia konkrétnych situácií, ktoré sú predmetom daného všeobecne záväzného právneho predpisu, dočasne upravujú pôsobenie skorších ustanovení v budúcnosti a neskorších ustanovení v prechodnom období.“

Analýzou príslušných ustanovení zákona č. 100/1988 Zb. (§ 4a ods. 1, písm. f) a g) možno dospieť k názoru, že novoprijaté ustanovenie § 175j zákonom č. 242/2001 Z. z. sa malo vzťahovať iba na športovcov, ktorí športovú činnosť zárobkovo vykonávajú ako svoje povolanie, ale nie v pracovnoprávnom, resp. obdobnom právnom vzťahu (§ 4a ods. 1 písm. f) zákona č. 100/1988 Zb.) a na obchodných zástupcov (§ 4a ods. 1 písm. g) zákona č. 100/1988 Zb.). Títo totiž postavenie samostatne zárobkovo činných osôb nadobudli až od 1. 1. 2001 a to bez ohľadu na skutočnosť, či uvedené činnosti vykonávali (vykonávajú) na základe svojho vyhlásenia sústavne alebo bez vyhlásenia a iba príležitostne. V prípade uvedených činností má ustanovenie § 175j význam, pretože dané subjekty sa za samostatne zárobkovo činné osoby považovali do 31. 12. 2000 iba ak vyhlásili, že uvedené činnosti vykonávajú sústavne. Inak povedané, ak tieto subjekty (športovci a obchodní zástupcovia),

ktorí do 31. 12. 2000 nedali takéto vyhlásenie a nevykonávali tieto činnosti sústavne, v roku 2000 neboli považované za samostatne zárobkovo činné osoby, a teda za tento rok logicky nemohli mať ani príjem ako samostatne zárobkovo činné osoby, nakoľko nimi podľa vtedy platnej právnej úpravy neboli.

V kontexte s príslušnou právnou úpravou, postavenie samostatne zárobkovo činných osôb (bez zreteľa na to, či vykonávali túto činnosť sústavne alebo nie), nadobudli až od 1. 1. 2001. Z toho však logicky vyplýva, že príjem z tejto činnosti v postavení samostatne zárobkovo činných osôb, môžu mať až od roku 2001, ktorý však preukážu v roku 2002 a iba v prípade ak tento príjem bude vyšší ako 110 000 Sk (§ 6b zákona č. 100/1988 Zb.), v dôsledku čoho im vznikne aj povinná účasť na nemocenskom poistení a dôchodkovom zabezpečení. Tento fakt je nakoniec zrejmý aj zo znenia príslušných ustanovení citovaného zákona, ktoré upravujú účasť na dôchodkovom zabezpečení (§ 6a ods. 1 zákona č. 100/1988 Zb.) a na nemocenskom poistení samostatne zárobkovo činných osôb (§ 145a ods. 1 zákona č. 100/1988 Zb.).

Z celkového kontextu zamýšľaných zmien v dôchodkovom zabezpečení a nemocenskom poistení samostatne zárobkovo činných osôb, možno vyvodiť záver, že novo prijaté intertemporálne ustanovenie § 175j zákona č. 100/1988 Zb., jeho poslednou novelou č. 242/2001 Z. z., je v podstate nadbytočné a malo sa vzťahovať iba na tie samostatne zárobkovo činné osoby, ktoré sú vymenované v § 4a ods. 1 písm. f) a g) citovaného zákona, t. j. len na športovcov, ktorí športovú činnosť vykonávajú zárobkovo ako svoje povolanie, ale nie v pracovnoprávnom alebo obdobnom právnom vzťahu a na obchodných zástupcov, ktorí nadobudli postavenie samostatne zárobkovo činných osôb až od 1. 1. 2001.

Vychádzajúc z uvedenej analýzy možno vysloviť záver, že prijatie ustanovenia § 175j zákonom č. 242/2001 Z. z. bolo nadbytočné. Jeho normatívne znenie je potencionálne spôsobilé umožňovať „rozširujúci“ výklad vzťahujúci sa na „všetkých“ umelcov, športovcov a obchodných zástupcov, teda i na tých, ktorí vykonávali činnosť na základe svojho vyhlásenia už pred 1. 1. 2001 a vo svojej zárobkovej činnosti pokračujú aj po tomto dátume a za rok 2000 dosiahli vyšší príjem ako 100 000 Sk. Z uvedených dôvodov bude spôsobovať nejednotné, účelové a často i zmätočné vykladanie predmetných pojmov, čo v konečnom dôsledku bude môcť byť príčinou rôznych rozporov pri posudzovaní nárokov samostatne zárobkovo činných osôb v danej oblasti.

Podľa čl. 1 ods. 1 ústavy: „Slovenská republika je zvrchovaný demokratický a právny štát. Neviaže sa na nijakú ideológiu ani náboženstvo.“

Z tohto ustanovenia ústavy možno nepochybné odvodiť záver, podľa ktorého k základným princípom zvrchovaného, demokratického a právneho štátu neodmysliteľne patria určité obsahové prvky, ktoré vo svojom súhrne vytvárajú a naplňajú princíp právneho štátu. Aj ústavný súd v jednom zo svojich rozhodnutí vyslovil: „Princíp právneho štátu proklamovaný v čl.1 Ústavy SR je základným ústavnoprávnym princípom v Slovenskej republike.“ (PL. ÚS 19/98).

Ústavný súd potvrdil, že čl. 1 ústavy je predurčená aj kvalita normotvornej činnosti Národnej rady Slovenskej republiky a súčasne s tým aj názor, že porušenie princípov právneho štátu vo fáze tvorby práva možno považovať za jednu z príčin nesúlady konkrétnych ustanovení všeobecne záväzných právnych predpisov s ústavou. Vo vzťahu k tvorbe práva, resp. jeho konkrétnych noriem ústavný súd vyslovil právny názor podľa ktorého: „Ak právna norma obsiahnutá v ustanovení zákona nie je formulovaná jednoznačne, a pre jej adresáta nie je dostatočne zrozumiteľná, pričom tento nedostatok nie je možné odstrániť ani výkladom podľa čl. 152 ods. 4 ústavy, jej obsah nie je v súlade s obsahom princípu právneho štátu vyjadreným v čl. 1 Ústavy SR.“ (PL. ÚS 19/18).

Podľa navrhovateľov uvedené dôvody znamenajú, že prijatím ustanovenia § 175j zákonom č. 242/2001 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 100/1988 Zb. o sociálnom zabezpečení v znení neskorších predpisov bol porušený princíp právnosti štátu, pretože zákonodarca vo svojej normotvornej činnosti dôsledne nerešpektoval ústavu, a to najmä z hľadiska požiadaviek vzťahujúcich sa na tvorbu všeobecne záväzných právnych predpisov, resp. ich noriem, čo nepochybné možno považovať za príčinu nesúlady tohto ustanovenia s čl. 1 ods. 1 ústavy.

2. podľa názoru navrhovateľov ustanovenie § 175j zákona č. 242/2001 Z. z. možno považovať za také, ktoré vo svojom texte obsahuje prvky pravého spätného pôsobenia, čo v právnom štáte je všeobecne neprípustné.

V danom prípade sa pravá retroaktivita napadnutého ustanovenia prejavuje najmä v prípade tých umelcov, športovcov a obchodných zástupcov, ktorí tieto činnosti sústavne vykonávali na základe ich vyhlásenia už pred 1. 1. 2001. V zmysle všeobecne uznávanej zásady, že neskorší právny predpis (lex posterior) nesmie zhoršiť, resp. zrušiť nadobudnuté

práva, by sa vyššie označeným samostatne zárobkovo činným osobám, ktoré na základe svojho vyhlásenia svoje činnosti vykonávali sústavne a boli na dôchodkovom zabezpečení a na nemocenskom poistení zúčastnení už pred 1. 1. 2001, určite nemal ich príjem posudzovať prvýkrát až za rok 2001, ako to vyplýva z napadnutého ustanovenia § 175j zákona č. 242/2001 Z. z.

Ústavný súd stav, v ktorom nová právna úprava neuznáva oprávnenia a povinnosti založené právnymi vzťahmi len lex priori, vymedzil ako pravú retroaktivitu (PL. ÚS 37/99), prípadne ako stav, kedy zákon dodatočne a pozmeňujúco zasahuje do už právne uzavretých minulých skutkových a právnych vzťahov (práv a povinností). (PL. ÚS 3/00).

Podľa iného rozhodnutia ústavného súdu: „V ústavnom poriadku Slovenskej republiky všeobecný zákaz spätného pôsobenia právnych predpisov alebo ich ustanovení možno odvodiť z čl. 1 Ústavy SR, podľa ktorého Slovenská republika je právnym štátom. K imanentným znakom právneho štátu neodmysliteľne patrí aj požiadavka (princíp) právnej istoty a ochrany dôvery občanov v právny poriadok, súčasťou čoho je i zákaz spätného (retroaktívneho) pôsobenia právnych predpisov, resp. ich ustanovení. V podmienkach demokratického štátu, kde vládnu zákony, a nie subjektívne predstavy ľudí, z požiadavky právnej istoty jednoznačne vyplýva záver, že právny predpis, resp. jeho ustanovenia pôsobia iba do budúcnosti, a nie minulosti. V prípade ich spätného pôsobenia by sa vážne porušila požiadavka, na ich bezrozpornosť, ďalej na všeobecnú prístupnosť (poznateľnosť), čím by nevyhnutne dochádzalo k situácii, že ten, kto postupuje podľa práva, by nemal žiadnu možnosť oboznámiť sa s obsahom budúcej právnej úpravy...“ (PL. ÚS 36/95).

Podľa navrhovateľov, napadnuté ustanovenie, t. j. § 175j zákona č. 242/2001 Z. z. nespĺňa požiadavky formulované okrem iného aj v citovaných rozhodnutiach ústavného súdu. Navrhovatelia považujú citované ustanovenie za retroaktívne (vo vzťahu k označeným subjektom, ktorí vykonávali činnosť samostatne zárobkových osôb na základe svojho vyhlásenia sústavne už pred rokom 2001 a s ohľadom na príjem vyšší ako 100 000 Sk, by mali byť i naďalej zúčastnené na nemocenskom poistení a dôchodkovom zabezpečení povinne). Tým toto ustanovenie popiera vznik nových právnych vzťahov, ako aj práva a povinnosti z nich vzniknuté pred 1. 1. 2001.

Na základe jednotlivých tvrdení, uvedených v predchádzajúcej časti tohto návrhu, navrhovatelia dospeli k záveru o nesúlade napadnutého ustanovenia s princípmi právneho

štátu, najmä princípom právnej istoty, ktorý možno spoľahlivo odvodiť z obsahu čl. 1 ods. 1 ústavy. Z tohto dôvodu preto navrhovatelia oprávnene namietajú nesúlad ustanovenia § 175j zákona č. 242/2001 Z. z. s citovaným ustanovením ústavy.“

Ústavný súd predbežne prerokoval návrh skupiny poslancov, a keďže nezistil dôvody na jeho odmietnutie, prijal návrh na ďalšie konanie uznesením sp. zn. PL. ÚS 17/02-12 z 19. júna 2002.

Po prijatí návrhu ústavný súd vyzval navrhovateľov a Národnú radu Slovenskej republiky, aby oznámili, či trvajú na tom, aby sa vo veci konalo ústne pojednávanie a Národnú radu Slovenskej republiky aj o vyjadrenie k návrhu a jeho prijatiu.

Navrhovatelia a Národná rada Slovenskej republiky oznámili, že netrvajú na tom, aby sa vo veci konalo ústne pojednávanie a predseda Národnej rady Slovenskej republiky spolu s týmto vyjadrením 20. augusta 2002 oznámil ústavnému súdu, že sa rozhodol nezasielať písomné stanovisko.

II.

Navrhovatelia namietajú nesúlad čl. 1 bodu 10 zákona č. 242/2001 Z. z., a to §175j zákona č. 100/1988 Zb. o sociálnom zabezpečení v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o sociálnom zabezpečení“) s čl. 1 ods. 1 ústavy.

Podľa čl. 1 ods. 1 ústavy je Slovenská republika právny štát.

Podľa čl. 1 bodu 10 zákona č. 242/2001 Z. z. (§ 175j zákona o sociálnom zabezpečení) „Povinná účasť na dôchodkovom zabezpečení a nemocenskom poistení samostatne zárobkovo činných osôb podľa § 4a ods. 1 písm. d), f) a g) zákona o sociálnom zabezpečení, u ktorých bola do 31. decembra 2000 účasť na dôchodkovom zabezpečení a nemocenskom poistení viazaná na ich vyhlásenie, že zárobkovú činnosť vykonávajú

sústavne a ich spolupracujúcich osôb, prvýkrát sa bude posudzovať podľa ich príjmov za rok 2001.“. Toto ustanovenie zákona č. 242/2001 Z. z. nadobudlo účinnosť 1. júla 2001.

Pritom podľa § 4a ods. 1 písm. d), f) a g) zákona o sociálnom zabezpečení za samostatne zárobkovo činné osoby sa na účely sociálneho zabezpečenia považovali

a) do 31. decembra 2000

- osoby, ktoré vykonávali umeleckú alebo inú tvorivú činnosť na základe autorského zákona mimo pracovnoprávných a obdobných vzťahov, ak túto činnosť podľa svojho vyhlásenia vykonávali sústavne a ak súčasne nevykonávali činnosti spadajúce pod činnosti iných samostatne zárobkovo činných osôb,*
- športovci, ktorí športovú činnosť podľa svojho vyhlásenia vykonávali zárobkovo ako svoje povolanie, ale nie v pracovnoprávnom alebo obdobnom vzťahu,*
- obchodní zástupcovia, ak podľa svojho vyhlásenia vykonávali túto činnosť sústavne,*

b) od 1. januára 2001

- osoby, ktoré vykonávali umeleckú alebo inú tvorivú činnosť na základe autorského zákona mimo pracovnoprávných a obdobných vzťahov,*
- športovci, ktorí športovú činnosť vykonávali zárobkovo ako svoje povolanie, ale nie v pracovnoprávnom alebo obdobnom vzťahu,*
- obchodní zástupcovia;*

c) od 1. júla 2001

- osoby, ktoré vykonávajú umeleckú činnosť alebo inú tvorivú činnosť podľa autorského zákona mimo pracovnoprávných vzťahov a obdobných vzťahov, ak túto činnosť podľa svojho vyhlásenia vykonávajú sústavne a ak súčasne nevykonávajú iné činnosti spadajúce pod činnosti iných samostatne zárobkovo činných osôb,*
- športovci, ktorí športovú činnosť vykonávajú zárobkovo ako svoje povolanie, ale nie v pracovnoprávnom alebo obdobnom vzťahu,*
- obchodní zástupcovia.*

Účasť na dôchodkovom zabezpečení a nemocenskom poistení týchto samostatne zárobkovo činných osôb bola vymedzená nasledovne:

a) do 31. decembra 2000

- na dôchodkovom zabezpečení a nemocenskom poistení boli zúčastnené všetky samostatne zárobkovo činné osoby a spolupracujúce osoby; umelcom, športovcom a obchodným zástupcom vznikala účasť na dôchodkovom zabezpečení a nemocenskom poistení odo dňa, od ktorého podľa svojho vyhlásenia začali vykonávať samostatnú zárobkovú činnosť a ich účasť zanikala dňom, od ktorého podľa svojho vyhlásenia skončili vykonávanie samostatnej zárobkovej činnosti. Na dôchodkovom zabezpečení a nemocenskom poistení boli zúčastnené aj spolupracujúce osoby týchto osôb; ich účasť na dôchodkovom zabezpečení a nemocenskom poistení vznikala dňom skutočného začiatku spolupráce, najskôr však dňom, od ktorého samostatne zárobkovo činná osoba podľa svojho vyhlásenia začala vykonávať samostatnú zárobkovú činnosť a zanikala dňom skončenia tejto spolupráce, najneskôr dňom, od ktorého samostatne zárobkovo činná osoba podľa svojho vyhlásenia skončila vykonávanie samostatnej zárobkovej činnosti;

b) od 1. januára 2001

- na dôchodkovom zabezpečení a nemocenskom poistení boli povinne zúčastnené tie samostatne zárobkovo činné osoby, ktorých príjem z podnikania a z inej samostatnej zárobkovej činnosti bol vyšší ako 100 000 Sk (príjem podľa § 7 zákona č. 366/1999 Z. z. o daniach z príjmov); ich účasť vznikala od 1. júla kalendárneho roku nasledujúceho po kalendárnom roku, za ktorý ich príjem z podnikania a z inej samostatne zárobkovej činnosti bol vyšší ako 100 000 Sk a zanikala 30. júna kalendárneho roku nasledujúceho po kalendárnom roku, za ktorý príjem z podnikania a z inej samostatne zárobkovej činnosti nebol vyšší ako 100 000 Sk (upravovaný každoročne o zákonom ustanovené zvýšenie). Pritom podľa § 175i zákona č. 446/2000 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 100/1988 Zb. o sociálnom zabezpečení v znení neskorších predpisov, zanikla od 1. januára 2001 účasť na dôchodkovom zabezpečení a nemocenskom poistení tých samostatne zárobkovo činných osôb, ktorých príjem z podnikania a z inej samostatnej zárobkovej činnosti podľa § 3 ods. 1 písm. b) zákona č. 296/1992 Zb. o daniach z príjmov v znení neskorších prepisov nebol za rok 1999 vyšší ako 100 000 Sk;

- na dôchodkovom zabezpečení a nemocenskom poistení mohli byť dobrovoľne zúčastnené spolupracujúce osoby samostatne zárobkovo činných osôb zúčastnených

na dôchodkovom zabezpečení (spolu s ďalšími v zákone vymedzenými osobami); ich účasť na dôchodkovom zabezpečení a nemocenskom poistení vznikala odo dňa prihlásenia sa na dôchodkové zabezpečenie a nemocenské poistenie, najskôr odo dňa podania prihlášky na dôchodkové zabezpečenie a nemocenské poistenie a zanikala odo dňa odhlásenia sa z dôchodkového zabezpečenia a nemocenského poistenia, najskôr odo dňa podania odhlášky z dôchodkového zabezpečenia a nemocenského poistenia alebo zánikom účasti na dôchodkovom zabezpečení a nemocenskom poistení samostatne zárobkovo činnnej osobe (vždy vtedy, ak zaniklo oprávnenie na prevádzkovanie alebo vykonávanie samostatnej zárobkovej činnosti samostatne zárobkovo činnou osobou);

- na dôchodkovom zabezpečení mohli byť dobrovoľne zúčastnené aj osoby, ktoré získali aspoň jeden rok účasti na dôchodkovom zabezpečení a dobrovoľne pokračovali v účasti na dôchodkovom zabezpečení; ich účasť vznikala odo dňa prihlásenia sa na dôchodkové zabezpečenie, najskôr odo dňa podania prihlášky na dôchodkové zabezpečenie a zanikala odo dňa odhlásenia sa z dôchodkového zabezpečenia, najskôr odo dňa podania odhlášky z dôchodkového zabezpečenia;

c) od 1. júla 2001

- na dôchodkovom zabezpečení a nemocenskom poistení sú povinne zúčastnené tie samostatne zárobkovo činné osoby, ktorých príjem z podnikania a z inej samostatnej zárobkovej činnosti bol vyšší ako 100 000 Sk (príjem podľa § 7 zákona č. 366/1999 Z. z. o daniach z príjmov), t. j. platí u nich limit minimálneho príjmu; ich účasť vzniká od 1. júla kalendárneho roku nasledujúceho po kalendárnom roku, za ktorý ich príjem z podnikania a z inej samostatne zárobkovej činnosti bol vyšší ako 100 000 Sk a zaniká 30. júna kalendárneho roku nasledujúceho po kalendárnom roku, za ktorý príjem z podnikania a z inej samostatne zárobkovej činnosti nebol vyšší ako 100 000 Sk (upravovaný každoročne o zákonom ustanovené zvýšenie). Účasť na dôchodkovom zabezpečení umelcov však na rozdiel od situácie od 1. januára 2001 do 30. júna 2001 vzniká ich vyhlásením, že túto činnosť vykonávajú sústavne a zaniká ich vyhlásením, že činnosť nevykonávajú sústavne;

- na nemocenskom poistení môžu byť dobrovoľne zúčastnené samostatne zárobkovo činné osoby, ktorým nevznikla povinná účasť na nemocenskom poistení; týmto osobám

vzniká účasť na nemocenskom poistení odo dňa prihlásenia sa na nemocenské poistenie, najskôr odo dňa podania prihlášky na nemocenské poistenie a zaniká odo dňa odhlásenia sa z nemocenského poistenia, najskôr odo dňa podania odhlášky z nemocenského poistenia;

- na dôchodkovom zabezpečení môžu byť dobrovoľne zúčastnené aj osoby, ktoré získali aspoň jeden rok účasti na dôchodkovom zabezpečení a dobrovoľne pokračujú v účasti na dôchodkovom zabezpečení; týmto osobám vzniká účasť na dôchodkovom zabezpečení odo dňa prihlásenia sa na dôchodkové zabezpečenie, najskôr odo dňa podania prihlášky na dôchodkové zabezpečenie a zaniká odo dňa odhlásenia sa z dôchodkového zabezpečenia, najskôr odo dňa podania odhlášky z dôchodkového zabezpečenia;

- na dôchodkovom zabezpečení a nemocenskom poistení naďalej môžu byť dobrovoľne zúčastnené spolupracujúce osoby samostatne zárobkovo činných osôb zúčastnených na dôchodkovom zabezpečení a nemocenskom poistení; ich účasť na dôchodkovom zabezpečení a nemocenskom poistení vzniká odo dňa prihlásenia sa na dôchodkové zabezpečenie a nemocenské poistenie, najskôr odo dňa podania prihlášky na dôchodkové zabezpečenie a nemocenské poistenie a zaniká odo dňa odhlásenia sa z dôchodkového zabezpečenia a nemocenského poistenia, najskôr odo dňa podania odhlášky z dôchodkového zabezpečenia a nemocenského poistenia alebo zánikom účasti na dôchodkovom zabezpečení a nemocenskom poistení samostatne zárobkovo činnej osobe (vždy vtedy, ak zanikne oprávnenie na prevádzkovanie alebo vykonávanie samostatnej zárobkovej činnosti samostatne zárobkovo činnou osobou);

Pre určenie limitu minimálneho príjmu ako podmienky účasti na dôchodkovom zabezpečení a nemocenskom poistení vo všeobecnosti platí, že tento je relevantný vždy pre obdobie budúce (§6a a §145a zákona o sociálnom zabezpečení). Znamená to, že

- príjem za rok 1999 je relevantný pre účasť na dôchodkovom zabezpečení a nemocenskom poistení pre obdobie od 1. júla 2000 do 30. júna 2001;
- príjem za rok 2000 je relevantný pre účasť na dôchodkovom zabezpečení a nemocenskom poistení pre obdobie od 1. júla 2001 do 30. júna 2002;

- príjem za rok 2001 je relevantný pre účasť na dôchodkovom zabezpečení a nemocenskom poistení pre obdobie od 1. júla 2002 do 30. júna 2003;
- príjem za rok 2002 je relevantný pre účasť na dôchodkovom zabezpečení a nemocenskom poistení pre obdobie od 1. júla 2003 do 30. júna 2004.

Pritom účasť samostatne zárobkovo činných osôb na dôchodkovom zabezpečení a nemocenskom poistení, ktorých príjem v roku 1999 bol nižší ako 100 000 Sk, zanikla podľa §175i zákona o sociálnom zabezpečení účinného od 1. januára 2001, t. j. na dôchodkovom zabezpečení a nemocenskom poistení zostali zúčastnené od 1. januára 2001 do 30. júna 2001 len tie samostatne zárobkovo činné osoby, ktorých príjem zo samostatnej zárobkovej činnosti bol v roku 1999 vyšší ako 100 000 Sk.

Od 1. júla 2001 mal byť pre povinnú účasť na dôchodkovom zabezpečení a nemocenskom poistení v dôsledku absencie prechodných ustanovení na základe všeobecne platných ustanovení relevantný príjem za rok 2000, a to až do 30. júna 2002. Novela zákona o sociálnom zabezpečení – zákon č. 242/2001 Z. z. s účinnosťou od 1. júla 2001 ustanovila v § 175j zákona o sociálnom zabezpečení, že povinná účasť na dôchodkovom zabezpečení a nemocenskom poistení umelcov, športovcov a obchodných zástupcov (podľa § 4a ods. 1 písm. d), f) a g) zákona o sociálnom zabezpečení) a ich spolupracujúcich osôb, u ktorých bola do 31. decembra 2000 účasť na dôchodkovom zabezpečení a nemocenskom poistení viazaná na ich vyhlásenie, že zárobkovú činnosť vykonávajú sústavne, sa bude prvýkrát posudzovať podľa ich príjmov za rok 2001, t. j. bude platiť v spojení s §6a a §145a zákona o sociálnom zabezpečení pre budúce obdobie, a to pre obdobie od 1. júla 2002 do 30. júna 2003.

Toto riešenie korešponduje aj s určením rozhodujúceho obdobia, z ktorého sa zisťuje relevantný príjem pre určenie vymeriavacieho základu, kde platí § 16 a § 17 zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 274/1994 Z. z. o Sociálnej poisťovni v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o Sociálnej poisťovni).

Relevantnými príjmami pre určenie vymeriavacieho základu sú príjmy dosiahnuté v rozhodujúcom období v súvislosti s prevádzkovaním samostatnej zárobkovej činnosti a určený vymeriavací základ sa používa podľa § 16 zákona o Sociálnej poisťovni od 1. júla bežného roka do 30. júna nasledujúceho kalendárneho roka, pričom rozhodujúcim obdobím u samostatne zárobkovo činných osôb je podľa § 17 zákona o Sociálnej poisťovni predchádzajúci kalendárny rok.

Aplikácia všeobecných ustanovení vzťahujúcich sa na určenie vymeriavacieho základu na základe relevantného príjmu dosiahnutého v rozhodujúcom období (§ 16 a § 17 zákona o Sociálnej poisťovni) znamená, že príjem za rok 1999 je relevantný pre určenie vymeriavacieho základu pre obdobie od 1. júla 2000 do 30. júna 2001. Od 1. júla 2001 do 31. decembra 2001, resp. až do 30. júna 2002 je relevantný príjem za rok 2000 (týmto rokom sa z hľadiska relevancie príjmu pre účasť na dôchodkovom zabezpečení a nemocenskom poistení však žiadna novela zákona o Sociálnej poisťovni alebo o sociálnom zabezpečení osobitne nezaoberá) a až pre určenie vymeriavacieho základu pre obdobie od 1. júla 2002 do 30. júna 2003 (a účasti na dôchodkovom zabezpečení a nemocenskom poistení) je relevantný príjem za rok 2001 (t. j. tak, ako aj limit minimálneho príjmu pre povinnú účasť na dôchodkovom zabezpečení a nemocenskom poistení, ako to vyplýva z § 175j v spojení s §6a a §145a zákona o sociálnom zabezpečení).

S časovým prepojením relevancie limitu minimálneho príjmu pre povinnú účasť na dôchodkovom zabezpečení a nemocenskom poistení dosiahnutého v roku 2001 a relevantného príjmu dosiahnutého v roku 2001 pre určenie vymeriavacieho základu korešponduje aj ich aplikovateľnosť v oboch prípadoch až po 30. júni 2002, t. j. od 1. júla 2002 do 30. júna 2003. Napovedá tomu aj § 6 ods. 5 zákona o sociálnom zabezpečení (ustanovenie bolo zavedené s účinnosťou od 1. januára 2001), podľa ktorého „samostatne zárobkovo činná osoba je povinná preukázať Sociálnej poisťovni výšku príjmu z podnikania a z inej samostatnej zárobkovej činnosti ... najneskôr do 30. júna bežného roka výpisom z daňového priznania“, v danom prípade od 30. júna 2002.

III.

Podľa navrhovateľov tým, že napadnuté ustanovenie rieši posudzovanie povinnej účasti na dôchodkovom zabezpečení a nemocenskom poistení samostatne zárobkovo činných osôb (§ 4a ods. 1 písm. d), f) a g) zákona o sociálnom zabezpečení), ktorí boli na dôchodkovom zabezpečení a nemocenskom poistení zúčastnení do 31. decembra 2000, keď sa ich účasť viazala na ich vyhlásenie, že zárobkovú činnosť (rozumej samostatnú zárobkovú činnosť) vykonávajú sústavne vo väzbe na ich príjem, a to prvý raz podľa príjmov za rok 2001, ide o retroaktívne ustanovenie.

Vychádzajúc z časti II. k otázke pravej retroaktivity § 175j zákona o sociálnom zabezpečení namietanej sťažovateľmi ústavný súd uvádza:

Zákon č. 446/2000 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 100/1988 Zb. o sociálnom zabezpečení v znení neskorších prepisov účinný od 1. januára 2001 zaviedol v čl. I bode 8 (§ 6 ods. 1 písm. c) zákona o sociálnom zabezpečení) limit minimálneho príjmu 100 000 Sk pre všetky samostatne zárobkovo činné osoby. Súčasne zrušil u „umelcov“, „športovcov“ a „obchodných zástupcov“ viazanosť ich účasti na dôchodkovom zabezpečení a nemocenskom poistení na ich vyhlásenie, avšak ustanovil novú podmienku pre účasť na dôchodkovom zabezpečení a na nemocenskom poistení, a to limit minimálneho príjmu, resp. priamo vo vymedzení osobného rozsahu k charakteristike samostatne zárobkovo činných osôb pripojil limit minimálneho príjmu). Citovaný zákon neobsahoval, s výnimkou už uvedeného § 175i zákona o sociálnom zabezpečení, žiadne iné intertemporálne ustanovenie týkajúce sa podmienok účasti samostatne zárobkovo činných osôb na dôchodkovom zabezpečení a nemocenskom poistení s ohľadom na začatie uplatňovania limitu minimálneho príjmu. Znamenalo to zavedenie limitu minimálneho príjmu pre celý tento okruh osôb s účinnosťou od 1. januára 2001 s „rizikom“ možnej retroaktivity relevancie limitu minimálneho príjmu na príjmy dosiahnuté v období pred účinnosťou zákona, aj vzhľadom na všeobecnú platnosť pravidiel posudzovania tohto príjmu ako podmienky účasti na dôchodkovom zabezpečení a nemocenskom poistení, t. j. spätne a bez ohľadu na možnosť

týchto osôb „pripraviť sa“ na takúto pomerne významnú zmenu podmienok ich účasti na dôchodkovom zabezpečení a nemocenskom poistení .

Ak by zákonodarca časovo nekonkretizoval s účinnosťou od 1. júla 2001 právnu relevantnosť, a tým aj reálnu aplikovateľnosť tohto limitu minimálneho príjmu a ponechal spôsob úpravy platnej k 1. januáru 2001, potom by mohlo ísť o (priamu) retroaktivitu, nie však § 175j zákona o sociálnom zabezpečení. Zákonodarca však retroaktivitu vylúčil práve tým, že v § 175j zákona o sociálnom zabezpečení podmienku povinnej účasti na dôchodkovom zabezpečení a nemocenskom poistení okruhu vymedzených osôb viazanú na limit ich minimálneho príjmu ustanovený s účinnosťou od 1. januára 2001 “posunul“ na zohľadňovanie tohto limitu minimálneho príjmu po prvý raz za rok 2001, t. j. s relevanciou pre ich účasť na dôchodkovom zabezpečení a nemocenskom poistení od 1. júla 2002 do 30. júna 2003, t. j. pro futuro, a nie späťne, ako uvádzajú navrhovatelia. Z tohto dôvodu nejde podľa názoru ústavného súdu o retroaktívne ustanovenie.

Podľa názoru ústavného súdu pri aplikácii tohto ustanovenia nemôže dôjsť ani k rozširujúcemu výkladu, nakoľko posudzované ustanovenie rieši povinnú účasť na dôchodkovom zabezpečení a nemocenskom poistení len časti samostatne zárobkovo činných osôb, a to okruhu samostatne zárobkovo činných osôb ustanoveného v § 4a ods. 1 písm. d), f) a g) zákona o sociálnom zabezpečení a ich spolupracujúcich osôb, u ktorých bola do 31. decembra 2000 účasť na dôchodkovom zabezpečení a nemocenskom poistení viazaná na ich vyhlásenie, že zárobkovú činnosť vykonávajú sústavne, a to tak, že sa ich povinná účasť bude prvýkrát posudzovať podľa ich príjmu za rok 2001.

Nemožno sa stotožniť ani s názorom navrhovateľov, podľa ktorého je toto ustanovenie nadbytočné, lebo podľa názoru ústavného súdu ide o posudzovanie príjmu na účely účasti na dôchodkovom zabezpečení a nemocenskom poistení vymedzeného okruhu samostatne zárobkovo činných osôb spôsobom a podľa názoru ústavného súdu v limitoch, ktoré mu umožňuje ústava (čl. 39 ods. 3 v spojení s čl. 1 ods. 1 ústavy). Naopak, ak by toto prechodné ustanovenie absentovalo, znamenalo by to aplikovanie limitu minimálneho príjmu ako podmienky účasti na dôchodkovom zabezpečení a nemocenskom poistení nielen

do budúca, ale spätne. Navyše, otázka nadbytočnosti ustanovení právneho predpisu nemôže byť predmetom konania o súlade právnych predpisov podľa čl. 125 ods. 1 písm. a) ústavy.

Pretože napadnuté ustanovenie rieši len časový aspekt relevancie limitu minimálneho príjmu všeobecne ustanoveného v § 6 ods. 1 písm. c) zákona o sociálnom zabezpečení, pre určitý okruh samostatne zárobkovo činných osôb, ústavný súd sa nevyjadruje k iným aspektom riešenie povinnej účasti na dôchodkovom zabezpečení a nemocenskom poistení iných skupín samostatne zárobkovo činných osôb.

Vzhľadom na vyššie uvedené ústavný súd návrhu navrhovateľov nevyhovel.

P o u č e n i e : Proti tomuto rozhodnutiu nemožno podať opravný prostriedok.

V Košiciach 26. júna 2003